

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.21.7>

Volume 9/1

2025 p. 125-136

DİJİTAL ÇAĞDA HEGEMONYA VE İDEOLOJİ: YENİ MEDYA, GRAMSCI VE ALTHUSSER PERSPEKTİFİNDEN DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI¹

HEGEMONY AND IDEOLOGY IN THE DIGITAL AGE: NEW MEDIA, IDEOLOGICAL DEVICES OF THE STATE FROM THE PERSPECTIVE OF GRAMSCI AND ALTHUSSER

Feyza ÜNLÜ DALAYLI*

ÖZ

Louis Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" ve Antonio Gramsci'nin "Hegemonya" kavramları, kendi dönemlerinde ideolojiyi farklı yönleriyle ele alarak önemli bir teorik çerçeve sunmuştur. Ancak 21. yüzyılda hızla gelişen teknoloji ve dijitalleşme, özellikle internet ve sosyal medya gibi etkileşimli yeni medya araçlarının ortaya çıkışıyla, ideolojinin bu yeni bağlamda yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu çalışma, yeni medyayı hem "Devletin İdeolojik Aygıtları" hem de bir "Hegemonya" mekanizması olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Yeni medya, küresel ölçekte hızla yaygınlaşarak geniş kitlelerin günlük yaşamında önemli bir yer edinmiştir. Bu potansiyeli fark eden iktidar güçleri, platformlardaki iletişim ve etkileşim süreçlerini kontrol etme ve gerektiğinde müdahale etme eğilimindedir. Dahası, etkileşimli yapısı nedeniyle, gözetim ve hegemonik etkiler yalnızca devlet eliyle değil, kullanıcılar arasında da kendini göstermekte ve bu durum hegemonik yapının sürekliliğini sağlamaktadır. Günümüzde ideolojiler, geleneksel kitle iletişim araçlarının ötesine geçerek yeni medya aracılığıyla daha taşınabilir ve yaygın bir hale gelmiştir. Bu bağlamda, Gramsci ve Althusser'in ideolojiye ilişkin teorik yaklaşımlarının, yeni medya ekosistemine uyarlanarak yeniden değerlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Çalışmanın yöntemi literatür incelemesi olup, önce Gramsci ve Althusser'in ideolojik analizleri ele alınmış, ardından yeni medya bağlamında hegemonya ve ideolojik aygıtlar kavramları somut örneklerle tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Althusser, Gramsci, İdeoloji Teorisi, Hegemonya Yaklaşımı, İdeolojik Güç Mekanizmaları.*

¹ Bu makale doktora Yeni Medya ders notlarından bir araya getirilerek derlenmiştir.

* Dr., E-mail: feyzaunlu@windowlive.com, ORCID No: 0000-0003-2193-8236, Eskişehir, Türkiye.

ABSTRACT

Louis Althusser's concept of "Ideological State Apparatuses" and Antonio Gramsci's notion of "Hegemony" provided significant theoretical frameworks for understanding ideology in their respective times. However, with the rapid advancements in technology and the rise of digitalization in the 21st century—particularly the emergence of the internet and interactive social media platforms—the need to reevaluate ideology within this new context has become apparent. This study aims to examine new media as both an "Ideological State Apparatus" and a mechanism of "Hegemony." New media has quickly spread across the globe, becoming an integral part of everyday life for vast audiences. Recognizing its potential, power holders tend to monitor and, when necessary, intervene in communication and interaction processes on these platforms. Furthermore, due to its interactive nature, surveillance and hegemonic influences are not limited to state control but also emerge among users, thereby sustaining a hegemonic environment. Today, ideologies have become more portable and widespread, thanks to new media, surpassing the influence of traditional mass communication tools. In this context, adapting and reevaluating Gramsci and Althusser's theoretical approaches to ideology within the framework of new media holds great significance. The methodology of this study is based on a literature review, initially exploring Gramsci and Althusser's ideological perspectives and then discussing the concepts of hegemony and ideological apparatuses in the context of new media through concrete examples.

Keywords: *Althusser, Gramsci, Ideology Theory, Hegemony Approach, Mechanisms of Ideological Power.*

Giriş

İdeoloji, üzerine çeşitli yorumlar yapılabilecek ve farklı bağlamlarla ilişkilendirilebilecek derin bir kavramdır. Althusser'in ideoloji yaklaşımı, günümüz toplumlarının dinamikleri içinde halen geçerliliğini koruması nedeniyle büyük bir önem taşımaktadır. Althusser ideolojiyi tanımlarken, öznelere üretirken aynı zamanda pek çok yöntemi kullanarak toplumsal yapıların içerisinde biçimlenen bir pratik olduğunu vurgular. (Althusser'den akt., Sucu, 2012: 31). Bireyler, ideolojinin sunduğu perspektif doğrultusunda dünyayı anlamlandırmakta ve gerçeklik algıları, ideolojik yapının normlarına göre şekillenmektedir. Bu durum, bireylerin, ideolojilerin her alanı kuşattığı bir tür görünmez hapishanenin içinde yaşıyor olmalarına benzetilebilir. Bu metaforik hapishane içerisinde bireyler, özgürce hareket etme ve düşünme imkânlarından büyük ölçüde yoksun kaldıkları için tarafsız düşünebilme yetilerini de hızla kaybetmektedir.

Gramsci'ye göre ideoloji, toplumsal ve maddi bir gerçeklik olmasının yanı sıra, bireylerin günlük yaşamda bilinçlerini şekillendiren bir unsurdur. Gramsci'nin ideoloji kuramının merkezinde yer alan temel kavram ise "hegemonya"dır. Egemen sınıfın iktidarını sürdürme ve toplumsal denetimi sağlamadaki yöntemlerini analiz eden Gramsci, bu süreçte iki temel yol izlendiğini vurgular: biri güç kullanımı (force), diğeri ise rıza kazanımıdır (consent). İdeoloji, toplumsal düzen içinde, egemen sınıfın açık bir baskı veya zor kullanmaksızın toplumsal rızayı elde etmesine olanak sağlayan bir araç olarak

işlev görür. Bu bağlamda, ideoloji, toplumsal sınıflar arasındaki birlik ve bütünlüğü sağlamada etkin bir rol oynar ve gündelik hayatın bir parçası olarak varlık gösterir. Gramsci'ye göre ideoloji, yaşayan bir toplumsal güç ve etkili bir toplumsal kontrol mekanizmasıdır (Oskay'dan akt. Yalçinkaya, 2010: 12).

Günümüzde yeni medya, ideolojinin en önemli taşıyıcılarından biri olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar Althusser ve Gramsci, ideoloji ile yeni medya üzerine birlikte çalışabilecek bir dönemde yaşamamış olsalar da, her iki düşünürün ideolojiye dair geliştirdikleri teoriler, günümüzün yeni medya ortamıyla kolaylıkla ilişkilendirilebilecek niteliktedir. Althusser, ideolojinin taşıyıcıları olarak ifade ettiği her şey süreklilik gösterir. İdeolojinin söz konusu taşıyıcıları ile beraber vücut bulduğu ve ideolojinin bu pratikler içinde yer aldığı önemli bir saptamadır. Din de dahil olmak üzere toplumsa süren tüm kültürel ve sosyal davranış kalıpları, kitle iletişim araçları yaşadığı sürece medya var olduğu müddetçe ideoloji kalıbında yaşamaya devam etmektedir (Althusser'den akt., Sucu, 2012: 31). Genel olarak medya kişiler arası iletişimi ve bilgi tasnifini olanaklı kılarak ideolojilerin var oluşunu sürdürmesini sağlamaktadır. Günümüz toplumlarında bilgi ve iletişimin etki ve hızı beraber paylaşarak yayılma hızı gösterdiği alanlardan biri olan dijital medya ideolojinin ve yansımalarının dikkate değer bir aktarıcısı haline gelmiştir. Yeni medya, yüzeyde sınırsız bir haberleşme ve iletişim özgürlüğü sunuyor gibi görünse de, aslında ideolojilerle örülü bir düşünce yapısının sınırlarını hızla genişleterek bireylerin özgürlüğünü daha da fazla kısıtlayan bir mekanizma haline gelmektedir.

İdeoloji Kavramına Genel Bir Bakış: Althusser ve Gramsci'nin Yaklaşımları

İdeoloji kavramı, ilk kez Fransız filozof Destutt de Tracy tarafından 1796 yılında ortaya konmuştur. Tracy, bu kavramı fikirlerin ve bilinçli düşüncenin kökenlerini anlamaya yönelik bir disiplin olarak tanımlamış ve “fikirler bilimi” (idea-logy) terimiyle ifade etmiştir (Sucu, 2012: 31). 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, üretim sistemleri ve toplumsal yapılar üzerinde tarihsel süreçlerin etkisini vurgulayan Fredrich Engels ve Karl Marx, modern kapitalist toplumun zamanla sosyalist bir yapıya dönüşeceğini öne sürerek “sınıflar teorisi”ni geliştirmişlerdir. Marx ve Engels, modern kapitalist toplumların, sınıf toplumları olduğunu ve toplum içinde özellikle burjuvazinin yine toplumda yaşamını sürdüren farklı sınıflar ile bir uzlaşma probleminin olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber, Marx ideolojideki en büyük etkinin sınıfsal düzenden geldiğini ve söz konusu sınıfsal düzenin içinde varlığını sürdüren yönetim pozisyonundaki sınıflarının görüşlerinin her zaman topluma hakim olduğunu da ifadelerine eklemiştir. Her dönemde egemen olan fikirler, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden düşüncelerdir. Üretim araçlarını kontrol eden sınıf, aynı zamanda zihinsel üretimin de kontrolünü elinde bulundurur. Bu durum, üretim araçlarına erişimi olmayan diğer toplumsal kesimlerin düşünce biçimlerinin de bu sınıfın etkisiyle şekillenmesine neden olur (Marx & Engels, 1977, s. 67). İdeolojinin hâkim olduğu düzende iktidarların hakim yapısı da sürmektedir. İdeoloji çerçevesinde sahip olunan gücün etkisinin tüm sosyal sınıflarda etkisinin aynı

olduğunu söylemek mümkün değildir. İşte bu yüzden alttaki sosyal sınıflar daha yoğun ve kapsamlı itirazlarla kendilerini gösterirler.

Gramsci'ye göre ideolojinin temel yapısını, hegemonya kavramı oluşturmaktadır. "Hegemonya iktidarın, kendisine tabi olanlar üzerindeki zora dayalı egemenliğinin yanı sıra, rızaya dayalı egemenliği de elde etmesidir. Gramsci'ye göre, ideoloji aldattıcıdır. Çünkü ideoloji hegemonyanın etkisi altındadır" (Türk'den akt. Sucu: 2012: 32). Bu bağlamda Gramsci, bir hegemonya oluşturma aracı olarak ideolojinin kullanıldığını ve bu sayede aslında sadece burjuvazi sınıfı değil işçilerde aynı bakış açısıyla hareket ederek ve ortak bir kolektif bilinç oluşturarak yeni ve karşı bir hegemonya oluşturabileceğini belirtmiştir.

Antonio Gramsci, ideolojiyi yalnızca üst yapının bir unsuru olarak değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğin ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür. Hegemonya kavramını merkeze alan Gramsci, bu kavramla sivil toplum ve politik toplum arasındaki dinamikleri açıklamıştır (Gramsci, 1997: 92). Ona göre hegemonya, egemen sınıfın yalnızca zorlayıcı yöntemlerle değil, aynı zamanda rıza üreterek toplumu yönetme biçimidir. Gramsci, bu bağlamda sivil toplumun hegemonyanın temel kaynağı olduğunu savunmuş ve toplumsal denetimin yalnızca devletin baskı araçlarına değil, ideolojik aygıtların etkinliğine de dayandığını ifade etmiştir. Hegemonya, yalnızca bir baskı aracı değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik araçlar üzerinden egemen sınıfın hakimiyetini sürdürmesini sağlayan bir mekanizmadır. Gramsci'nin analizinde, Doğu ve Batı toplumları arasındaki farklar da önemli bir yer tutar. Batı'da sivil toplumun güçlü olması, kriz dönemlerinde toplumsal yapıyı istikrarlı tutmuş ve devrimlerin önüne geçmiştir. Buna karşılık, Doğu toplumlarında sivil toplumun zayıf olduğu durumlarda devrimlerin daha kolay gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu nedenle Gramsci, sivil toplumun gelişimi ile hegemonya arasında güçlü bir bağ olduğunu öne sürmüştür (Gramsci, 1997: 94-102). Ayrıca Gramsci, sivil toplumun ideolojik süreçler aracılığıyla şekillendirildiğini ve bu süreçlerin egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini savunarak ideolojinin toplumsal yapının sürekliliğini sağlamadaki rolünü vurgulamıştır.

Gramsci, Marx'ın çatışma teorisinden etkilenmiş olsa da, devrim anlayışında farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Marx devrimi, zorlayıcı ve çatışmacı bir süreç olarak görürken, Gramsci toplumsal bilinçlenme ve sivil toplumun politize olmasıyla devrimin gerçekleşebileceğini savunmuştur. Bu bakış açısı, Gramsci'nin ideolojiyi sivil toplum ekseninde değerlendiren özgün bir perspektif geliştirmesine olanak tanımıştır. Gramsci'nin ideoloji ve hegemonya anlayışı, bireylerin sadece dışsal bir baskıya değil, aynı zamanda içselleştirilmiş bir denetime tabi olduklarını ortaya koyar. Bu nedenle Gramsci'nin çalışmaları, modern toplumlardaki iktidar ilişkilerini anlamada önemli bir çerçeve sunar.

Louis Althusser ise ideoloji kavramına özgün bir bakış açısı getirerek bu kavramın Marksist teori içindeki yerini derinleştirmiştir. Althusser'e göre ideoloji, yalnızca fikirlerden ibaret bir üst yapı unsuru değil, toplumsal ilişkileri yeniden üreten maddi bir

mekanizmadır (Althusser, 1971). Bu nedenle ideoloji, bireylerin toplumsal düzen içindeki konumlarını belirleyen ve onları özneleştiren bir süreçtir. Althusser, ideolojiyi açıklarken "ideolojik devlet aygıtları" (ISA) kavramını geliştirmiştir. Devletin yalnızca baskı araçlarıyla değil, aynı zamanda eğitim, medya, din ve aile gibi ideolojik aygıtlarla bireyler üzerinde egemenlik kurduğunu vurgulamıştır. Bu aygıtlar, bireylerin egemen ideolojiyi benimsemelerini sağlayarak toplumsal düzenin devamlılığını garanti eder. Althusser'e göre ideoloji bireylerin bilinçdışı düzeyde işleyen bir mekanizmadır ve bu nedenle bireyler, ideolojinin kendilerini nasıl şekillendirdiğinin farkında değildir (Althusser, 1970: 48). Althusser, ideolojinin bireyleri özneleştirme sürecini "seslenme" (interpellation) kavramıyla açıklar. Bu süreçte ideoloji, bireyleri belirli bir kimliğe çağırır ve onları toplumsal düzenin doğal bir parçası olarak inşa eder. Örneğin, eğitim sistemi bireylere yalnızca akademik bilgi sunmaz, aynı zamanda onları belirli bir toplumsal düzenin parçası haline getirir.

Althusser'in ideoloji anlayışı, klasik Marksist yaklaşımdan farklılaşarak ideolojinin yalnızca üst yapıya ait bir olgu olmadığını, aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşamını şekillendiren bir pratik olduğunu ortaya koyar. Bu anlayış, ideolojiyi bireylerin hakiki varoluş koşullarıyla hayali ilişkilerini temsil eden bir yapı olarak değerlendirir. Althusser'in katkıları, ideolojinin bireyler üzerindeki etkisini ve toplumsal yapının devamlılığını sağlamadaki rolünü daha derin bir perspektifle incelemiştir.

Hem Gramsci hem de Althusser, ideoloji kavramını farklı açılardan ele alarak Marksist teoriye önemli katkılar sunmuşlardır. Gramsci, hegemonya ve sivil toplum kavramları üzerinden ideolojinin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini analiz ederken, Althusser ideolojiyi bireylerin toplumsal düzen içinde özneleştirildiği bir mekanizma olarak açıklamıştır. Her iki düşünür de ideolojinin sadece bir fikirler bütünü olmadığını, toplumsal yaşamın temel bir unsuru olduğunu ortaya koyarak, modern ideoloji tartışmalarına önemli bir teorik zemin hazırlamışlardır. İdeolojinin bireylerin kimliklerini nasıl şekillendirdiği ve toplumsal ilişkilerin sürekliliğini sağladığına dair bu iki düşünürün çalışmaları, çağdaş siyaset ve iletişim teorileri için de vazgeçilmez referans noktaları olmuştur.

Antonio Gramsci ve Louis Althusser, ideolojiyi toplumsal yapının devamlılığını sağlayan temel bir unsur olarak görmeleriyle öne çıkar. Her iki düşünür de ideolojinin yalnızca soyut fikirlerden ibaret olmadığını, somut toplumsal pratiklerle bireylerin yaşamını şekillendiren bir yapı olduğunu savunur. Gramsci, hegemonya kavramı üzerinden ideolojiyi sivil toplum ve politik toplumun etkileşiminde açıklarken, Althusser ideolojiyi bireyleri özneleştiren ve toplumsal ilişkileri yeniden üreten bir süreç olarak değerlendirir (Gramsci, 1997; Althusser, 1971). Ortak olarak, her iki düşünür de ideolojinin egemen sınıfın çıkarlarını meşrulaştırmada merkezi bir rol oynadığını ve toplumsal denetimi güç kullanmaksızın sağlayabildiğini vurgular.

Gramsci ve Althusser, ideolojinin bireylerin bilinç düzeyini aşarak onların yaşamlarının bir parçası haline geldiğini ve günlük pratiklerde içselleştirildiğini kabul eder. Gramsci,

hegemonya kavramıyla egemen sınıfın rıza üretme yeteneğini analiz ederken, Althusser ideolojik devlet aygıtları (ISA) kavramıyla bu süreçte aile, eğitim, medya ve dini kurumlar gibi yapıların rolüne dikkat çeker (Gramsci, 1997, ss. 92-93; Althusser, 1971, s. 85). Her iki düşünür de ideolojinin bu kurumsal mekanizmalar aracılığıyla bireylerin toplumsal rollerini belirlediğini ve onları belirli bir düzenin doğal bir parçası olarak inşa ettiğini belirtir. Bu durum, ideolojinin hem bireylerin bilinçli tercihlerine hem de bilinçdışı süreçlerine etki ettiğini gösterir (Balibar, 2005).

Gramsci ve Althusser'in ortak görüşlerinden biri de ideolojinin toplumsal düzenin yeniden üretimindeki hayati rolüdür. Gramsci'ye göre, hegemonya egemen sınıfın sadece zorlayıcı araçlara değil, aynı zamanda ideolojik bir rıza mekanizmasına dayanarak toplumu yönetmesini sağlar (Gramsci, 1997, ss. 94-102). Althusser de benzer şekilde, ideolojinin bireyleri "özne" haline getirerek toplumsal ilişkilerin sürekliliğini sağladığını savunur. Bu bağlamda ideoloji, bireylerin kendilerini belirli bir toplumsal yapının doğal bir parçası olarak algılamalarını mümkün kılar ve bu algı, egemen sınıfın çıkarlarını sürdürmesine hizmet eder (Althusser, 1971, ss. 47-49). İki düşünür, ideolojinin bu yönünü toplumsal kontrolün temel aracı olarak değerlendirir.

Gramsci ve Althusser'in ortaklaştığı bir diğer önemli nokta, ideolojinin bireyler üzerindeki etkisinin genellikle fark edilmeden gerçekleştiğidir. Gramsci'ye göre hegemonya, bireylerin günlük yaşamlarının bir parçası olarak ortaya çıkar ve bu nedenle görünmez bir denetim mekanizması gibi işlev görür (Gramsci, 1997, s. 101). Benzer şekilde, Althusser de ideolojinin bireylerin bilinçdışı düzeyde işlediğini ve onların bu sürecin farkında olmadan toplumsal düzeni yeniden ürettiklerini ifade eder. Örneğin, bir bireyin eğitim sistemi içerisindeki deneyimi, onun yalnızca bilgi edinmesini değil, aynı zamanda belirli bir ideolojik çerçeve içinde şekillenmesini sağlar. Bu durum, bireyin içinde bulunduğu toplumsal düzeni sorgulamaksızın kabul etmesine yol açar (Althusser, 1970, ss. 48-50).

Her iki düşünür de ideolojinin maddi bir boyut taşıdığını ve somut pratiklerle varlığını sürdürdüğünü belirtir. Gramsci, hegemonya analizinde ideolojinin toplumsal yapıdaki rolünü tartışırken, bunun ekonomik temel ile üst yapı arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini vurgular (Gramsci, 1997). Althusser ise ideolojiyi, toplumsal pratiğin sürekli bir bileşeni olarak değerlendirir ve ideolojinin bireylerin davranışlarını, değerlerini ve algılarını nasıl şekillendirdiğini açıklar (Althusser, 1971). Bu ortak bakış açısı, ideolojinin yalnızca fikirselsel bir düzeyde ele alınamayacağını, aynı zamanda toplumsal düzenin tüm boyutlarını kapsayan bir süreç olduğunu ortaya koyar.

Son olarak, her iki düşünür de ideolojiyi tarihsel ve dinamik bir süreç olarak ele alır. İdeoloji, toplumsal yapıların sürekliliğini sağlarken aynı zamanda değişime açık bir niteliğe sahiptir. Gramsci, hegemonya kavramı aracılığıyla toplumsal güçlerin mücadele içerisinde yeniden şekillendiğini ve ideolojinin bu süreçte dönüştürücü bir rol oynayabileceğini savunur (Gramsci, 1997, s. 103). Althusser ise ideolojinin tarihsel bir doğası olmadığını iddia etse de, ideolojik devlet aygıtlarının farklı tarihsel dönemlerde

farklı işlevler üstlendiğini kabul eder (Althusser, 1971, s. 86). Bu durum, ideolojinin hem toplumsal düzeni sürdürme hem de değişimi tetikleme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Gramsci ve Althusser'in ideolojiye dair yaklaşımları, Marksist teorinin farklı boyutlarını aydınlatırken aynı zamanda modern toplumsal yapıları anlamada güçlü bir çerçeve sunar. İdeolojiyi sadece bir bilinç meselesi olarak değil, bireylerin toplumsal yaşamlarının temel bir unsuru olarak değerlendiren bu iki düşünür, çağdaş siyaset ve iletişim teorileri için vazgeçilmez bir referans noktası oluşturur. Onların ortak bakış açısı, ideolojinin bireyleri nasıl şekillendirdiği ve toplumsal düzeni nasıl sürdürülebilir kıldığına dair derinlemesine bir anlayış sağlar.

İdeoloji, Güç Yapıları, Hegemonya ve Dijital Medya Çağı

İdeoloji, insanlık için vazgeçilmez bir sistem olup, toplumlar üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Bugün de ideoloji, geçmişte olduğu gibi toplumların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır ve varlığını sürdüreceği aşikârdır. İdeolojinin kalıcılığı, ideolojik yapılar ve devletin ideolojik aygıtlarıyla desteklenir. Bu aygıtlar, ideolojinin taşıyıcısı rolünü üstlenmektedir. Kitle iletişim araçları ve medya, ideolojinin devam ettirilmesinde kritik bir taşıyıcı işlevi görür. Yeni medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, internet tabanlı medya bu anlamda öne çıkmıştır. yüzyılın bireyleri, internet ağı ve gelişen kitle iletişim teknolojileriyle yeni bir medya dünyasıyla karşı karşıya kalmıştır. Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kavramı ve Gramsci'nin hegemonya teorileri, bu bağlamda yeniden ele alınmalıdır. Eskiden askeri güçlerle korunan uluslararası hegemonyalar, günümüzde BM, IMF, AIHM gibi kurumlarla sürdürülmektedir. YouTube, Facebook, Twitter ve Instagram gibi yeni medya platformları, farklı bir hegemonya aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medya araçları olan televizyon ve radyoda bireyler daha pasif bir izleyici konumundayken, yeni medya sayesinde daha etkileşimli ve aktif bir rol üstlenmişlerdir. İdeoloji, bireylerin dünya görüşlerini şekillendirir ve toplumsal düzenin sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Althusser'e göre, devletin ideolojik aygıtları bu süreci destekler; eğitim, medya ve dini kurumlar bu aygıtların başında gelir (Althusser, 2003). Gramsci'nin hegemonya kavramı ise egemen sınıfın ideolojisinin, toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmesini açıklar (Gramsci, 1997). Yeni medya araçlarının yaygınlaşması, bu ideolojik süreci güçlendirmiştir. Geleneksel medyada pasif bir rol üstlenen bireyler, yeni medyada aktif katılımcılar haline gelmiştir (Timisi, 2003). Ancak bu durum, bilgi kirliliği ve doğruluk sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Sosyal medya platformları, hem bireyler arası etkileşim hem de hegemonik ideolojilerin yayılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Yeni medya, gündem belirleme ve toplumsal gerçeklik algısının şekillendirilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir (McQuail ve Windahl, 1993).

Marksist düşünceye göre ideoloji, toplumların devamlılığını sağlamak için işlev görür ve bu süreçte adaletsiz yapıları meşrulaştırır. Özellikle kapitalist toplumlarda, bireylere sunulan bilgiler, onların düşünce ve bilinç dünyasını şekillendirir. Bu süreç, beyin yıkama

ve yanıltıcı bilinç oluşturma mekanizmaları aracılığıyla kitlesel bilincin manipüle edilmesine neden olur. Böylece, toplumda tekdüze düşünce kalıpları ve davranış biçimleri yerleşir (Eagleton 1991: 56). Althusser'e göre, ideoloji sadece maddi yaşamın bir yansıması olmakla kalmaz, aynı zamanda bu gerçekliği tersine çeviren bir yapıdadır ve insanların dünyayı algılayış biçimlerini çarpıtır (Zizek 1989: 33). Dijital medya ortamında, haberlerin üretimi ve paylaşımı artık yalnızca profesyonel medya kuruluşlarıyla sınırlı kalmamakta, bireyler de bu sürecin aktif bir parçası haline gelmektedir. Bu, haberin üretimini kolaylaştırır da doğruluğu ve kalitesini tartışmalı hale getirir. Yeni medya üzerinden yayılan haberlerin doğruluğu her zaman garanti edilemez, bu da bireylerin gerçekliği sorgulamalarına neden olur. Medya, iktidarın ideolojik aygıtlarından biridir ve bireylere fark ettirmeden gerçekliği şekillendirir. Gerçeklik, ideolojinin bir yansımasıdır ve haber, bu hegemonyanın yeniden üretiminde önemli bir araçtır.

Althusser'e göre, siyasal iktidar varlığını sürdürmek için hem baskı aygıtlarına hem de ideolojik aygıtlara ihtiyaç duyar ve bunları yoğun bir şekilde kullanır. Bilgi, hiyerarşik bir yapıdır ve en üstte iktidarı elinde bulunduran devlet vardır. Bilginin aktarımı ve uygulanması, bu iktidar hiyerarşisine göre şekillenir. İktidar, gerçekliği tanımlama gücüne sahiptir ve bu tanımlamalar toplumun büyük bir kesimi tarafından sorgulanmadan benimsenir. Günümüzde medya, güçlü ekonomik ve siyasi grupların kontrolü altındadır. Özellikle elit kesimler ve modern burjuvazi medyayı yönlendirerek haberleri kendi ideolojik çıkarlarına uygun şekilde sunar. Bu süreç, toplumun gerçeklik algısını şekillendirir ve medyanın egemen ideolojisi çerçevesinde yeniden üretilmiş bir dünya sunar (Herman ve Chomsky 1988: 2-5).

Yeni medya ortamında iktidar ilişkileri sadece yukarıdan aşağıya değil, aynı zamanda yatay düzlemde de işlemektedir. Bireyler artık birbirlerini gözetleyerek ve denetleyerek bu iktidar ilişkilerine aktif olarak katılırlar. Sosyal medya, sıradan insanların da haber üretip paylaşabilmesine olanak tanır, ancak bu içeriklerin her zaman maddi kazanç amacı gütmesi gerekmez. Gündem oluşturma amacıyla yayılan haberler, sosyal medya platformlarında yeniden yorumlanarak farklı içeriklere dönüşebilir (Castells 2009: 55). Bu süreç, medyanın gündemi belirleme ve bireylerin toplumsal gerçeklik algısını inşa etme gücünü göstermektedir. Sosyal medyada yayılan haberler, platformların popülaritesi arttıkça yeniden üretilir ve geniş kitlelere ulaşır. Bu da bireylerin düşüncelerini şekillendirme gücünü medyaya verir (Fuchs 2014: 78). Althusser'in ideolojik aygıtlar teorisinde belirttiği gibi, medya siyasal iktidarın düşüncelerini topluma benimsetmekte kilit rol oynar. Sürekli tekrar edilen düşünceler kabul edilirken, farklı görüşler zamanla marjinalleşir ve görünmez hale gelir (Althusser 2014). Sonuç olarak, yeni medya sadece bir haber paylaşım aracı değil, aynı zamanda gündem yaratma, dikkat dağıtma ve kitlesel manipülasyon aracı olarak işlev görür. Bu bağlamda, bireylerin ne düşüneceklerini belirleyen bir sistem haline gelmiştir. Siyasi partiler için de yeni medya, seçim kampanyalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. YouTube ve Twitter gibi platformlar, seçim dönemlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Örneğin, başkanlık

sistemi referandumu için "Evet" ve "Hayır" kampanyaları ilk olarak bu mecralarda kendini göstermiş, seçmenleri etkilemek için videolar ve içerikler üretilmiştir.

Sonuç

Althusser, ideoloji kavramını "Devletin İdeolojik Aygıtları" aracılığıyla ele alırken, Gramsci ise "Hegemonya" kavramını kullanarak ideolojinin toplumsal yapılar üzerindeki etkisini açıklamıştır. Her iki düşünür de yaşadıkları dönemde ideolojiyi anlamak ve çözümllemek için çığır açıcı analizler sunmuşlardır. Ancak 21. yüzyılda teknolojinin hızla gelişmesi, dijitalleşmenin yaygınlaşması ve Web 1.0'dan Web 2.0'a geçişle birlikte internet ve etkileşim odaklı yeni medya araçlarının ortaya çıkışı, ideolojinin işleyiş biçimini ve araçlarını köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Bu süreç, insanlık tarihi için yalnızca teknik bir ilerleme değil, aynı zamanda toplumsal yapıları ve güç ilişkilerini yeniden şekillendiren bir milat olmuştur.

Yeni medya, iletişim süreçlerini köklü bir biçimde değiştirerek geleneksel tek yönlü iletişim modelini ortadan kaldırmış ve etkileşimli, çok yönlü bir yapıya bürünmüştür. Kullanıcıların hem içerik üreticisi hem de tüketicisi haline geldiği bu yeni ortam, ideolojinin aktarılmasında ve yeniden üretilmesinde daha dinamik bir mekanizma sunmaktadır. Bu durum, Althusser ve Gramsci'nin ideolojiye dair teorik yaklaşımlarının günümüz bağlamında yeniden tartışılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle yeni medyanın hem bir "ideolojik aygıt" hem de bir "hegemonya mekanizması" olarak nasıl işlev gördüğü, dijital çağın en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir.

Althusser'e göre devletin ideolojik aygıtları, eğitim, medya, din ve aile gibi kurumlar aracılığıyla bireylerin toplumsal düzene uyum sağlamasını ve bu düzeni sorgulamaksızın benimsemesini sağlar. Bu kavram, günümüz yeni medyasına uygulandığında, sosyal medya platformlarının ve dijital içerik üretim araçlarının benzer bir ideolojik işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Örneğin, sosyal medya algoritmaları, kullanıcıları belirli içeriklere yönlendirerek egemen ideolojilerin yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır. Bu süreç, bireylerin ideolojik bir çerçeve içinde düşünmelerine ve hareket etmelerine neden olurken, aynı zamanda bu çerçeveyi sorgulamalarını zorlaştırmaktadır.

Gramsci'nin hegemonya kavramı ise, egemen sınıfın yalnızca zor kullanarak değil, rıza üreterek toplumu nasıl yönettiğini açıklar. Yeni medya bağlamında bu kavram, kullanıcıların gönüllü bir şekilde belirli fikirleri, değerleri ve yaşam tarzlarını benimsemesini sağlayan mekanizmaları anlamak için önemli bir araçtır. Örneğin, sosyal medyada yayılan trendler, viral içerikler ve popüler kültür unsurları, hegemonik güçlerin bireyler üzerindeki etkisini pekiştiren araçlar haline gelmiştir. Bu süreç, bireylerin yalnızca dışsal bir baskıya maruz kalmasını değil, aynı zamanda bu baskıyı içselleştirerek gönüllü bir uyum sağlamalarını da beraberinde getirmektedir.

Yeni medyanın ideolojik işlevi, sadece devlet veya egemen sınıflar tarafından değil, bireyler ve kullanıcılar arasındaki etkileşimler yoluyla da sürdürülmektedir. Kullanıcılar, farkında olmadan, kendi ideolojik çerçevelerini güçlendiren veya hegemonik söylemleri yeniden üreten içerikler paylaşmakta ve yaymaktadır. Bu durum, Gramsci'nin hegemonya kavramının bireysel ve toplumsal düzeyde yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. Aynı zamanda, Althusser'in ideolojik devlet aygıtları teorisi, devletin yeni medya üzerindeki kontrol mekanizmalarını anlamak için güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Günümüzde dijital gözetim, sansür ve manipülasyon teknikleri, bu kontrolün yeni biçimlerini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Althusser ve Gramsci'nin ideolojiye dair kavramsallaştırmaları, yeni medya çağında yeni bir anlam kazanmıştır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte, ideoloji artık sadece geleneksel medya araçları üzerinden değil, etkileşimli dijital platformlar aracılığıyla da yayılmakta ve yeniden üretilmektedir. Yeni medya, hem bireyler hem de toplumsal yapılar üzerinde güçlü bir ideolojik etki yaratırken, aynı zamanda hegemonik süreçlerin görünmez hale gelmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Althusser ve Gramsci'nin teorileri, dijital çağda ideolojinin ve gücün dinamiklerini anlamak için vazgeçilmez bir teorik zemin sunmaktadır. Yeni medya üzerinde kurulan iletişim ve paylaşımların hepsi iktidar tarafın gözetlenmekte ve gerektiğinde paylaşımlara da iktidar tarafından müdahale edilmektedir. Diğer yandan yeni medyanın etkileşimli olması sebebiyle bireyler de birbirlerini gözetleyebildiği için gözetim artık tek yönlü değil çift yönlü olarak gerçekleşebilmektedir. Bu şekilde ideolojinin sürekliliği devam etmektedir. Sonuç olarak, ideoloji, devletin ideolojik aygıtları ve hegemonya kavramları, günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları ve özellikle yeni medya ile daha da güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Althusser'in devletin ideolojik aygıtları ile Gramsci'nin hegemonya teorisi, bireylerin toplum içindeki konumlarını anlamlandırmalarına ve egemen ideolojilerin kabul edilmesine katkı sağlamaktadır. Yeni medyanın yaygınlaşması, bireylerin hem bilgiye erişim süreçlerini hem de bilgi üretimindeki rollerini dönüştürse de, bu araçlar aracılığıyla ideolojik hegemonya daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Ancak yeni medya, geleneksel medyaya kıyasla daha etkileşimli bir yapı sunarak bireylerin bilgiye katkı sağlama potansiyelini artırmıştır. Bu durum, ideolojik mücadelelerin sadece yukarıdan aşağıya değil, bireyler arası dinamiklerle de şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla, yeni medya, hem ideolojik kontrol hem de direnişin sahnesi haline gelmiştir.

Kaynaklar

Althusser, L. (1970). *Ideologie et Appareils Ideologiques d'Etat*. Paris: La Pensee.

Althusser, L. (1971). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. Monthly Review Press.

Althusser, L. (1995). *L'État et ses Appareils, Sur la Reproduction*. Paris: PUF.

- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2014). *On the Reproduction of Capitalism: Ideology and Ideological State Apparatuses*. Verso.
- Balibar, É. (2005). *Avant-Propos Pour La Réédition De 1996*. Paris: La Découverte.
- Buffardi, L. E. ve Campell, W. K. (2008). "Narcissism and Social Networking Web Sites". *Personality and Social Psychology Bulletin*. 34 (10): 1303-1314.
- Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford University Press.
- Dural, B. (2012). "Antonio Gramsci ve Hegemonya". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 39 (11): 309-321.
- Dursun, Ç. (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Yayınları.
- Eagleton, T. (1991). *Ideology: An Introduction*. Verso.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.
- Forgacs, D. (2012). *Gramsci Kitabı - Seçme Yazılar 1916-1935*. (Çev. İ.Yıldız) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Foucault, M. (1980). *The Will to Truth*. (Çev. A. Sheridan). New York-London: Tavistock Press.
- Fuchs, C. (2014). *Social Media: A Critical Introduction*. SAGE Publications
- Güngör, S. (2001). *Althusser' de İdeoloji Kavramı*, <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/iibfd/article/viewFile/2467/2212>, adresinden alındı.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları, Seçmeler*. (Çev. A. Cemgil). İstanbul: Belge Yayınları.
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. Pantheon Books.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*. (Çev. B. B. Özpek). Ankara: Liberte Yayınları.
- Marcuse, H. (1997). *Tek Boyutlu İnsan*. (Çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Marx, K. (2004). *Alman İdeolojisi*. (Çev. S. Belli). İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (1977). *The German Ideology*. Moscow: Progress Publishers.
- McQuail, D., & Windahl, S. (1993). *İletişim Modelleri*. Ankara: İmaj Yayınları.

- Oskay, Ü. (1980). “Popüler Kültür Açısından “İdeoloji” Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 35 (1): 197-253.
- Özbek, S. (2003). *İdeoloji Kuramları*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri*. (Çev. G. Orhon ve B. E. Aksoy). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Sucu, İ. (2012). “Althusser’in Gözünden İdeoloji ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak Yeni Medya”. *Selçuk İletişim Dergisi*. 7 (3): 30-41.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Türk, B. H. (2010). *İdeoloji Siyaset*. İstanbul: Opus Yayınları.
- Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Weber, M. (1993). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Yalçınkaya, S. E. (2010). 1980 Sonrası Türk Sinemasının Politik ve Toplumsal Dönüşümü ve Darbeyle Hesaplaşma Filmleri “Üç Film Üç Hesaplaşma”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zizek, S. (1989). *The Sublime Object of Ideology*. Verso.